

De lengte van de wandeling is ongeveer 9–10 kilometer en duurt $\pm$ 3 uur. Een inkorting tot $\pm$ 4 kilometer ($1\frac{1}{2}$ uur) is mogelijk. De route is niet geschikt voor kinderwagens en/of rolstoelen. We raden goede wandelschoenen aan.

Alle routeaanduidingen zijn vet gedrukt.

Hierna is een stafkaart afgedrukt waarin de route is ingetekend. De cijfers in de kaart corresponderen met de cijfers tussen de rechte haken [] in de tekst.

Start:

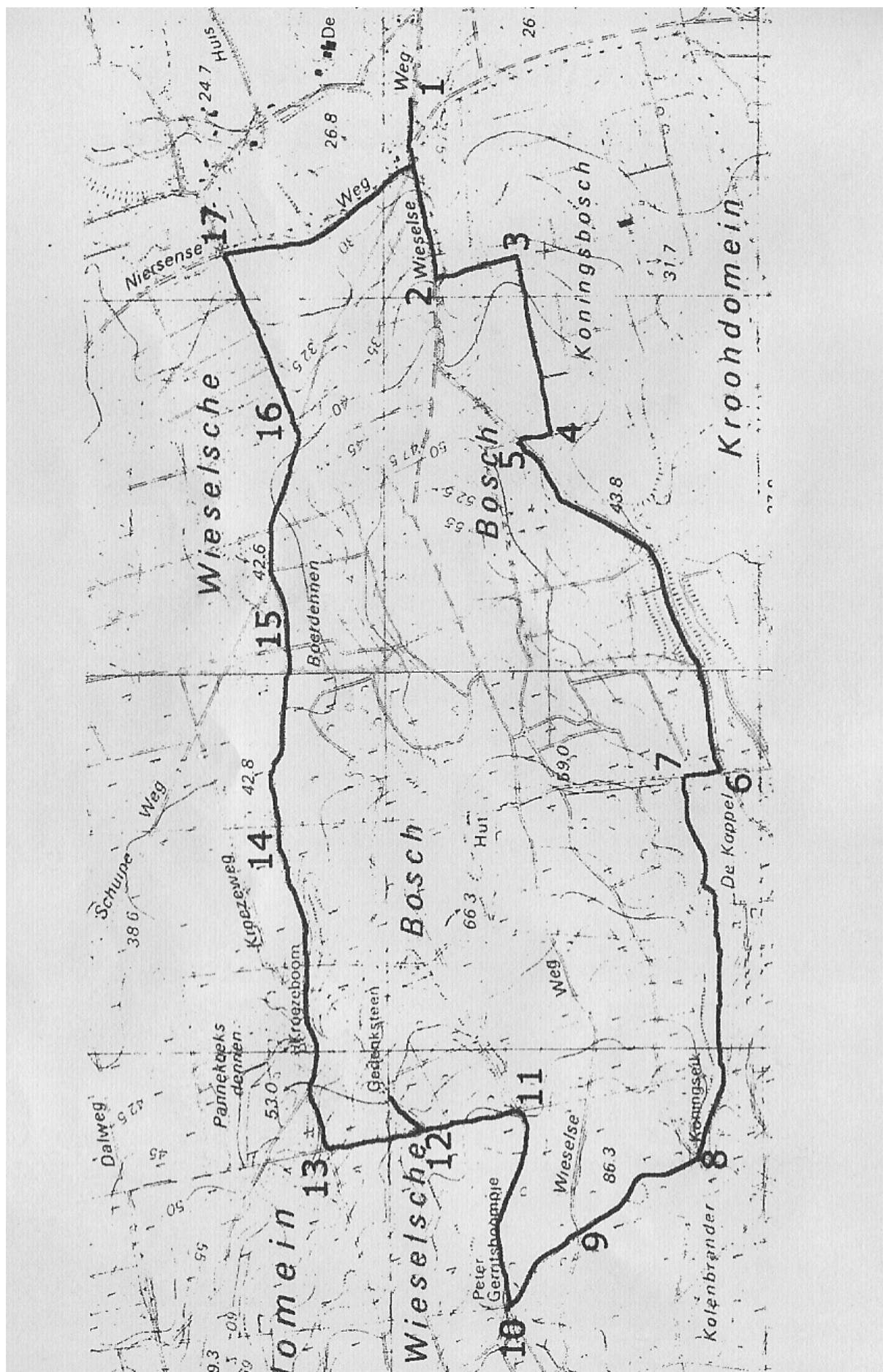
Neem vanuit Apeldoorn de Zwolseweg naar Vaassen. Op de splitsing bij café De Hamer linksaf de Wieselseweg in. Na ongeveer $2\frac{1}{2}$ kilometer aan het einde van de verharde weg links aanhouden (dus **niet** de Greutelseweg). Het bord: “Verboden voor auto’s en motoren” geldt pas na 250 meter en daar bij het informatiebord van de Koninklijke Houtvesterijen is het begin van de wandeling.

Parkeren bij het informatiebord van de Koninklijke Houtvesterij Het Loo.

Voordat je aan de wandeling begint, op de volgende bladzijden eerst wat wetenswaardigheden over het gebied en zijn geschiedenis en enkele tips om meer kans te hebben om wild te zien.

De Koninklijke Houtvesterij Het Loo.

De Koninklijke Houtvesterij Het Loo is gestart met de aankoop van jachthuis Het Oude Loo in 1684 door koning-stadhouder Willem III met 3200 hectare, met waterwerken, molens en sprengen.

Het gebied omvat nu totaal circa 10.000 hectare bossen en heide. De grootste lengte bedraagt 16 kilometer en de breedte 12 kilometer. In het gebied liggen de dorpen: Wiesel, Hoog Soeren, Uddel, Gortel en Niersen.

De geschiedenis van het bos.

De meeste bossen en heidevelden op de Veluwe waren vóór 1886 gemeenschappelijke gronden (marken). Het karakter van het gebied was open – heidevelden – met bospercelen.

Deze gebruiksgronden van de marken kunnen onderverdeeld worden in drie typen:

- a. Heidevelden voor schapen, voor landbouw (mest voor de enken) en veeteelt.
- b. Eikenhakhoutbossen voor de eekschillers
- c. Bossen voor eigen houtproductie

Met de totstandkoming van de markenwet kwam hieraan een einde. In deze wet werd vastgelegd dat wanneer een gerechtigde voor verkoop was, men verplicht was mee te werken aan de verkoop van de gronden. Vele woeste gronden werden daardoor verkocht.

Prins Hendrik.

In de jaren 1900 en 1915 hebben Prins Hendrik en Koningin Wilhelmina veel markengronden aangekocht en door de opkomst van o.a. de mijnbouw zijn er door hen veel bomen aangeplant. In de beginperiode was dat vooral grove den. Prins Hendrik had veel aanzien in de bosbouw. Er zijn in de Koninklijke Houtvesterijen nog percelen productiehout zichtbaar. Prins Hendrik was ook zeer geïnteresseerd in de jacht. Begin jaren 1900 heeft hij het gedegenereerde Veluwse hert vervangen. Hij heeft toen herten en zwijnen uit Duitsland ingevoerd waarvan het nageslacht hier rondloopt.

Koningin Wilhelmina

Wilhelmina beschouwde het domein Het Loo als het levenswerk van haar vader Koning Willem III. Zij wilde het bewaren zoals ze het had ontvangen en besloot in 1959 de 6700 hectare te schenken aan het Rijk onder de voorwaarde, dit toe te voegen aan het staatsdomein. De gebruiksrechten, inclusief de benoeming van de rentmeester bleven bij de kroondrager. De reden was het eigendom te behoeden voor erfdeling. Wilhelmina waakte zeer tegen aantasting van het park en domein. Een uitspraak van haar, tegen een voorstel om oude bomen te vervangen, was: "Zij zijn mijn vrienden die net als ik van de oude dag willen genieten."

Een voorstel om het oude tracé van de rijksweg 50 gedeeltelijk door het park te laten lopen heeft zij tegengehouden.

Ook koningin Beatrix komt graag op Het Loo. Ze heeft aan het Kroondomein een kunstwerk van Marinus Boezem "De Kathedraal" geschonken. De wandeling voert o.a. langs dit kunstwerk.

Productiebossen en natuurbossen staan in het Kroondomein nu naast elkaar en lopen in elkaar over, volgens de methode natuurvolgend bosbeheer.

Algemene tips om wild te zien!

Neem een verrekijker mee.

Doe rustig, niet stampen of sloffen door bladeren, praat zo min mogelijk, draag donkere kleding en loop langzaam.

Loop zo dat de wind van voren of schuin vanuit de kijkrichting komt.

Beste wandelsnelheid is 3 kilometer per uur, dus niet te snel, maar ook niet te langzaam.

Gebruik geen parfum of aftershave o.i.d.

Rustige tijden, 's morgens vroeg en/of tegen de schemering vergroot de kans.

Nog beter is een mooi plekje opzoeken met een vrij gezichtsveld.

Stel je verdekt op en blijf wachten.

Het grote voordeel hierbij is, dat je het wild niet verstoort en daardoor ook langer kan genieten van het gedrag van het wild.

Hoe minder verstoring van het wild, hoe meer je zult zien.

Begin van de wandeling.

[1] Loop vanaf de parkeerplaats rechtdoor het wildrooster over

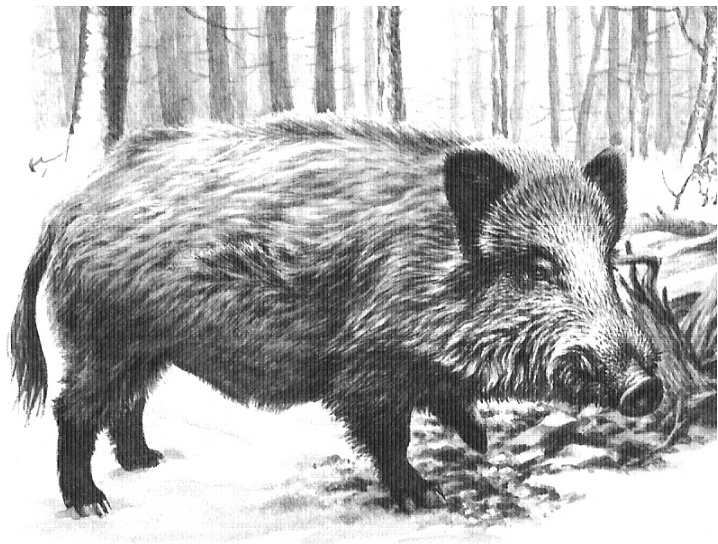
[2] Neem het 2^e zandpad links

Na 100 meter zie je links en rechts een greppel; dit is een schapenkering. Lang geleden zijn deze diepe greppels gegraven om de schapen op het Wieselse Veld te houden. Op verschillende plekken parallel aan de wandelroute is de greppel duidelijk herkenbaar. Aan de zuidzijde van de greppel heeft Prins Hendrik eind 1800 de stoommachine gebruikt voor de ontginning van de woeste gronden.

In de greppel, aan de linkerkant van de weg is, bij voldoende neerslag, een grote zoelplaats. Hier komen dieren drinken. Ook wentelen wilde zwijnen zich in de modder, waarna ze tegen bomen schuren om de parasieten kwijt te raken. Deze veegbomen zijn rondom te herkennen aan de moddersporen die erop zijn achtergelaten. Langs de paden zie je veel wroetsporen van de zwijnen.

Wild zwijn

Het wilde zwijn woont in bossen met kreupelhout en leeft in families en kleine kudden (rottes), alleen de oude mannetjes, de evers, zijn solitair. Overdag verschuilen ze zich in het kreupelhout. 's Nachts gaan ze op zoek naar eten. De draagtijd is 16 – 20 weken. Het vrouwtje, de zeug, bouwt een nest van mos en gras en werpt daar 3 – 12 gestreepte jongen. Wilde zwijnen zijn alleseters (omnivoren). Hij prefereert plantaardig eten, zoals bessen, vruchten, wortels, gras e.d.. Woelt uit de grond ook wormen, insecten en kleine gewervelde dieren omhoog. De ever wordt meer dan 100 kilo zwaar.

Hoe kun je zien dat er wilde zwijnen voorkomen?

Let op de omgewoelde grond langs de kant van de weg.

Modderpoeltjes, zgn. zoelplaatsen.

Veegsporen langs de bomen.

Aan de hoefsporen met twee punten achter/naast de hoefindruk (zie blz. 14)

Even verder aan de linkerkant zie je kogelvangers (heuvels in het veld) van een schietbaan.

De **kogelvangers** waren onderdeel van een schietbaan van de Koninklijke Scherpschutters-vereniging van de Veluwe, opgericht in 1867. De baan is in 1870 aangelegd. Willem III was van deze vereniging beschermheer en had hiermee nauwe banden. Op de plaats "Het Wieselse Veld" werd in 1872 een landelijke schietwedstrijd georganiseerd. De manschappen werden in tenten ondergebracht. Willem III was een groot "padvinder" en zeer geïnteresseerd in het leger en heeft de forten Wiessel, Frederik Hendrik en Java (gelegen in het Paleispark) aangelegd.

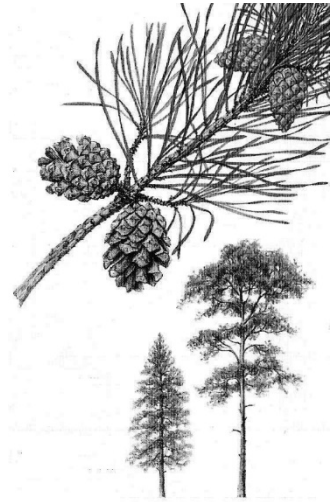

[3] Het pad maakt een scherpe bocht naar rechts.

Het pad loopt door een productiebos van grove den, douglasspar en lariks. Tussendoor zijn nog wat groepjes Amerikaanse eik te zien met als onderbegroeiing bosbes en haarmos. Ook staan hier ruwe berken.

Grove den.

Rond 1900 is in het kader van beheersing van de stuifzanden en vanwege de houtopbrengst de grove den (pijnboom) op grote schaal aangeplant, omdat deze boom geen hoge eisen stelt aan de grond en bovendien een snelle groeier is die goed hout (grenen) levert voor de toen (opkomende) mijnbouw. De grove den is na 80 jaar "kaprijp", de eik bijvoorbeeld pas na 150 jaar. Na de eerste WO is men overgegaan op de Amerikaanse douglas, Japanse lariks en Oostenrijkse den, omdat deze bomen sneller groeien en beter hout opleveren.

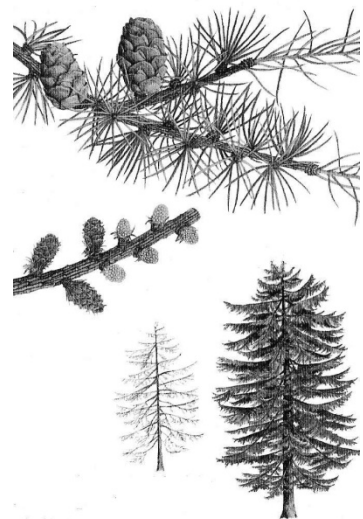

Douglasspar.

De aangeplante douglassparren kunnen in Europa maximaal 45 meter en in Amerika 80 meter hoog worden. Deze boom is een exoot (afkomstig uit Noord Amerika) en in 1850 ingevoerd en zorgt voor grote houtproductie van goede kwaliteit. Hij zorgt voor veel nakomelingen en heeft geen problemen met ontkieming en vermeerdering, waardoor andere bomen worden overwoekerd. Natuurlijke vijanden heeft deze boom niet (overigens geldt dit voor veel exoten) zodat zonder ingrijpen van de mens deze boom de biotoop zal gaan bepalen. Opvallend is de diep gegroefde kurkachtige schors. De boom heeft weinig last van aantastingen door parasieten. De naalden hebben een aangename citrusgeur. De kegels hangen omlaag met drie gaffeltanden.

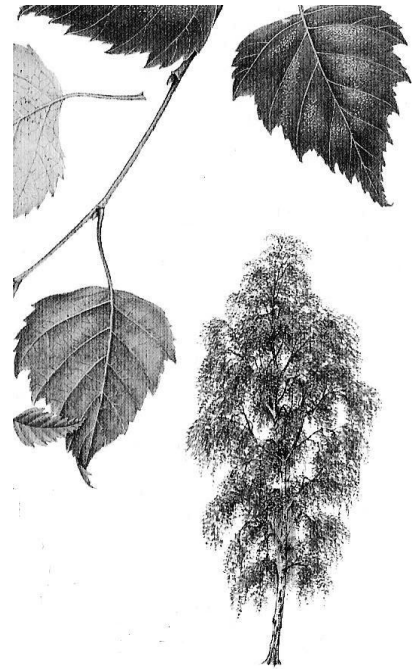
Lariks.

De lariks hier is een exoot uit Japan en in de 18^e – 19^e eeuw ingevoerd vanwege het goede hout (lorkenhout wordt veel in de waterbouw gebruikt) en snelle groei. Bovendien blijven de stammen recht omhoog groeien en laat hij zijn takken snel vallen waardoor het hout minder knoesten heeft. Oorspronkelijk komt de boom voor in de bergen rond de sneeuwgrens. De boom beschermt zichzelf door in de winter zijn naalden te laten vallen. Hierdoor zal hevige sneeuwval de boom niet kunnen beschadigen.

Berk.

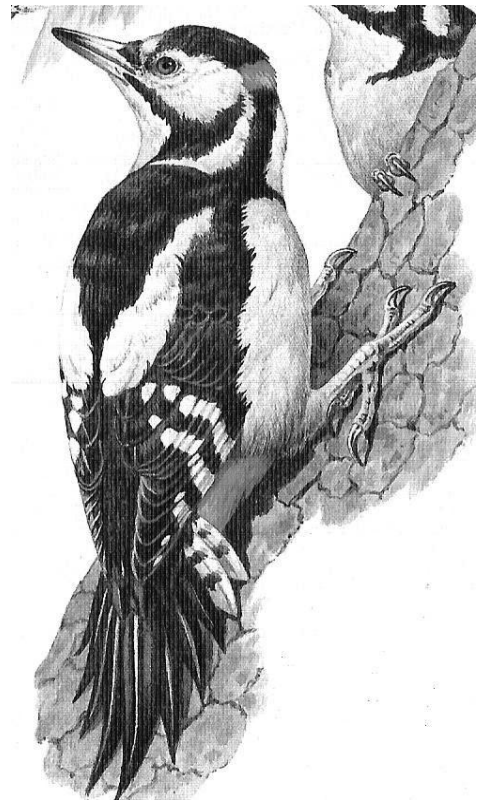
In deze regio komen de ruwe en zachte berk (en kruisingen hiervan) het meest voor. De ruwe berk (bij oudere bomen aan de voet gegroefde schors) vinden we op droge schrale zandgronden. De zachte berk (helemaal glad) voelt zich beter thuis in vochtiger grond. De bloei is eind april. Een berk stelt geen hoge eisen aan de grond en komt voor op plekken waar licht kan doordringen. Berken produceren veel zaad dat met de wind wordt meegevoerd en zodoende voor een grote verspreiding zorg draagt. Deze boom hoort bij de groep pioniers van open gronden. De berk heeft in het voorjaar een zeer sterke sapstroom met een hoog suikergehalte. Dit water werd vroeger gebruikt als haarwater en voor het maken van wijn.

[4] De weg maakt opnieuw een bocht naar rechts.

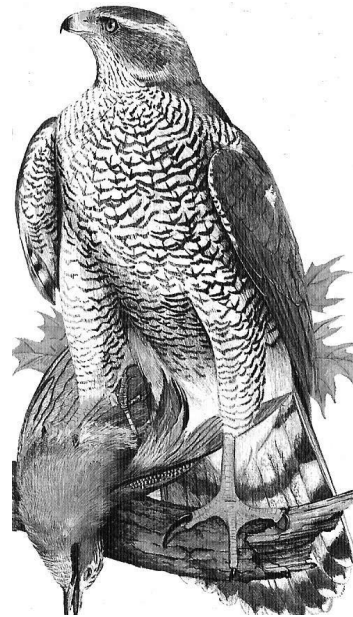
Grote bonte specht

Als er in het voorjaar een duidelijke spechtenroffel klinkt, dan zal dit waarschijnlijk de grote bonte specht zijn. Zowel het vrouwtje als het mannetje roffelen op dood, resonerend hout om hun territorium te bepalen. De grote bonte specht is iets kleiner dan een merel, zwart/wit getekend en met een herkenbare rode stuit. Het mannetje heeft ook een rode nekvlek. Naast insecten, eieren en jonge vogels eet hij ook zaden. Als je op een boomstam een vastgeklemd dennenappel vindt, dan is dit het werk van de grote bonte specht. Op deze manier krijgt hij de zaden makkelijker te pakken. Aan de voet van de boom liggen vaak de leeggegeten dennenappels. Zo'n plek wordt ook wel een spechtensmidse genoemd.

Havik

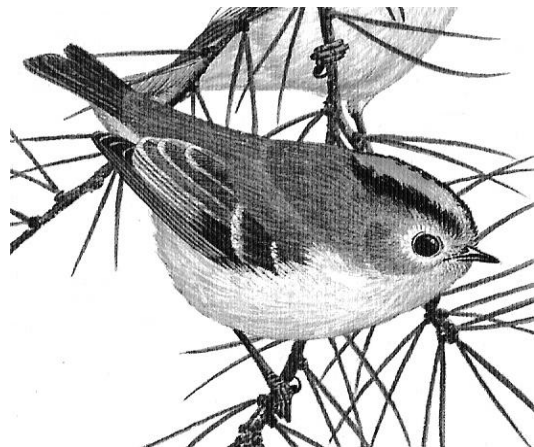
De havik is een middelgrote, krachtige vogel, die ook hier in het Kroondomein zijn leefgebied heeft. Er zijn aardig wat horsten van deze fraaie roofvogel aanwezig. Deze nesten zijn moeilijk te ontdekken omdat de havik ze hoog in de bomen maakt, 6 – 10 meter hoog. De havik is een doeltreffende, snelle doder, Beheerst beweegt hij zich tussen de bomen en zijn tactiek bestaat uit het volkomen overrompelen van zijn prooi. De hoofdprooi bestaat uit duiven, gaaian, merels en lijsters. Het mannetje is makkelijk te verwarren met de sperwer, die hier ook voorkomt. Het vrouwtje is aanzienlijk groter.

Verder kun je nog vele zangvogeltjes horen en als je goed kijkt kun je ze misschien ook wel ontdekken.

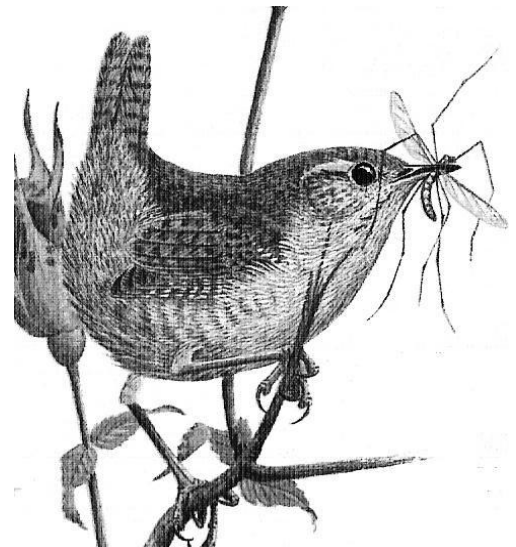
Goudhaantje

Met zijn 8½ - 9½ centimeter is het goudhaantje, samen met het vuurgoudhaantje het kleinste vogeltje van Europa. Ze kunnen zelfs op één dennennaald zitten! Doordat hij het grootste deel van zijn tijd besteedt aan het zoeken van spinnen en insecten in de toppen van de naaldbomen, hoor je hem vaker dan dat je hem ziet. Het geluid bestaat uit een reeks hoge ijle tonen: *zrie zrie zrie*. Dat dieren met zo'n klein lijfje bij ons kunnen overwinteren is verbluffend! Zelfs in winterse sparrenbossen vinden ze nog insecten, omdat ze de besneeuwde takken van onderen af aanvliegen.

Winterkoning

Het hele jaar door is het winterkoninkje hier aanwezig. Het is het op één na kleinste vogeltje van Nederland. (het goudhaantje is het kleinste). In het voorjaar bouwt het mannetje een aantal bolvormige nesten op de vreemdste plekken, zoals in schuurtjes, klimop of nesten van andere vogels. Het vrouwtje kiest er één van uit en bekleedt het nestje van binnen met veertjes. Ondanks zijn geringe grootte en zijn verborgen levenswijze is het, zeker van februari tot juli, niet moeilijk zijn aanwezigheid vast te stellen. Zijn zang is doordringend en krachtig en goed te herkennen aan de altijd aanwezige rollende *rrrrrrrr* klank, die middenin te horen is.

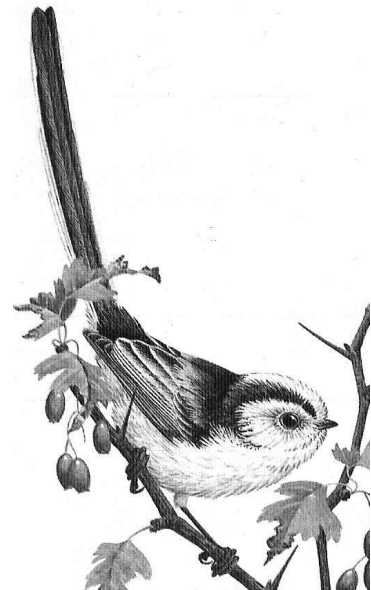
Pimpelmees

Hoewel de pimpelmees vooral een bosvogel is, bezoekt hij vaak voedertafels en broedt ook in nabijheid van mensen in tuinen en parken. Je ziet hem dan aan uiteinden van berkentwijgen, vetbollen en pindasnoeren hangen en amuseert zijn toeschouwers vaak met zijn levendig, acrobatisch gedrag. Het zijn holenbroeders en door hun geringe afmeting hebben ze het voordeel dat ze holletjes kunnen gebruiken die voor anderen te klein zijn.

Staartmees

Aan het hoge, trillende *tsirrrp tsirrrp* geluid en een zachte *tsie tsie* zijn als snel de staartmeesjes te herkennen. Een rusteloos, rondtrekkend familiegroepje van kleine, lichte "balletjes met lange staarten". Ze bewegen zich acrobatisch en hangen vaak ondersteboven aan de dunne twijgen. Ze leven van spinnen en insecten. De staartmees is geen holenbroeder en onderscheidt zich hierdoor van de andere mezen. Hij is een meester in het bouwen van nesten; een ovaalvormig bouwsel wat bestaat uit spinrag, mossen en berkenbast. Voor het bekleden van de binnenkant gebruikt hij ca 2000 veertjes!

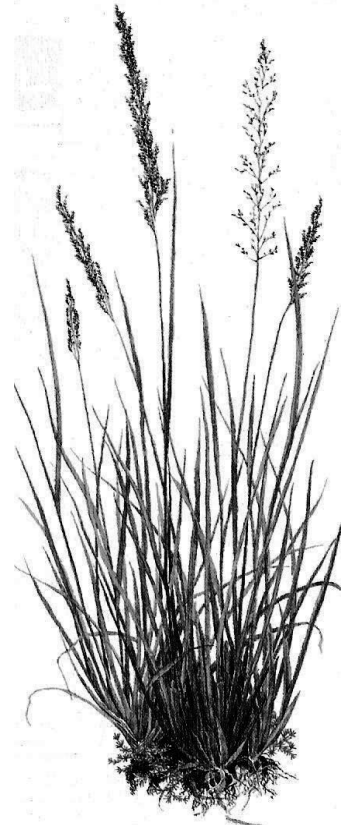

[5] Op de 4-sprong linksaf.

Langs dit pad zie je hier en daar het pijpenstrootje.

Pijpenstrootje.

Het groeit vooral op voedselarme, vochtige gronden en vormt daar dichte pollen. Het is een overblijvende plant. Het is onbruikbaar als weide of hooigras, maar wordt veel gebruikt als ligstro. De lange halmen zonder knopen werden vroeger gebruikt als pijpenragers voor de lange Goudse pijpen, vandaar de naam.

De onderbegroeiing bestaat uit blauwe bosbessen en rode bosbessen (vossebessen).

Blauwe bosbes

behoort tot de heidefamilie. Het is een halfheester met kruidachtige, spits-eironde bladeren die in de herfst afvallen. Alleenstaande, hangende urnvormige bloemen. De vruchten zijn de bekende bolvormige zwarte bessen met aan de kop een karakteristieke indeuking. Komt vooral voor op de Veluwe, in lichte bossen op zure bodems en in heidevelden. Vanaf juli kleuren de bessen blauwgrijs. Ze zoete bessen worden vooral verwerkt tot sap, jam, gelei en in taarten. Het paarsrode sap geeft lastige vlekken en werd gebruikt voor het verven van textiel. Vochtig zomerweer geeft veel bessen. Ook bij vogels zijn ze zeer in trek.

Blauwe bosbes

Rode bosbes of vossebes

Rode bosbes of vossebes

behoort ook tot de heidefamilie. Het is een halfheester met leerachtige groenblijvende bladeren en knikkende klokvormige, wit-roze bloemen. Komt voor in lichte naaldbossen, eiken-berkenbossen en hoogveen. De rode bosbes is lang niet zo wijdverbreid als de blauwe bosbes. Ze kan in de herfst zowel bloemen als bessen dragen. De dieprode bessen smaken tamelijk bitter en zitten in eidelingsse trossen en kunnen worden verwerkt in compote. De bessen rotten niet dankzij een natuurlijk conserveermiddel (benzoëzuur). Het sap is eetlustopwekkend en verfrissend.

Langs dit pad kun je soms dassensporen ontdekken.

Das

Woont voornamelijk in bossen. Graaft zijn burcht in de grond, die uit een ketel, een paar gangen en luchtgaten bestaat. Vertoeft graag op warme droge plaatsen. Het wijfje werpt 2 – 6 jongen. Nachtdier. Houdt geen winterslaap. Eet alles, van insecten tot kleine gewervelde dieren en bosvruchten.

Hoe kun je zien dat hier dassen voorkomen?

Krabsporen en kuiltjes langs de rand van de weg.

Dassen begraven hun uitwerpselen in kleine kuiltjes, latrines.

Door het kappen van een aantal bomen, komt het smeltwaterdal nu rechts in beeld.

Smeltwaterdal

Op de Veluwe en zeker het deel van het Kroondomein waar je nu loopt, zijn vele littekens te zien van de ijstijd. In de voorlaatste ijstijd, zo'n 150.000 jaar geleden, bereikten de tientallen meters dikke gletsjers ons land. Tijdens die ijstijd lag heel het noorden van Europa onder een dikke laag gletsjerijs. In Nederland lag de grens van het ijs ongeveer op de plaats waar nu de Rijn en de Maas stromen. De ijslobben van het landijs duwden als reuze bulldozers het zand en het grind in enorme bulten voor zich uit en opzij. Zo werden de stuwwallen gevormd die op sommige plaatsen ruim 100 meter boven NAP liggen. Toen er aan de ijstijd een einde kwam en het ijs smolt, zocht het smeltwater zich een weg naar de lager gelegen gebieden en voerde onderweg grote hoeveelheden zand met zich mee. Op grote, licht hellende vlakken en in de door ijs uitgediepte rivierdalen, werd dit zand weer afgezet. Zo ontstonden de smeltwaterdalen. Een deel van de wandeling loopt ook door zo'n smeltwaterdal. Dit is heel duidelijk te zien op de plaats waar je het huisje met de twee puntdaken ziet. Vanaf daar loop je enige tijd door een smeltwaterdal: een duidelijk litteken uit de ijstijd.

Hier kun je heel goed een dode boom zien met spechtengaten

Rechtsachter zie je de hut met twee puntdaken. Het is een voerhut uit de tijd dat het wild nog gevoerd werd.

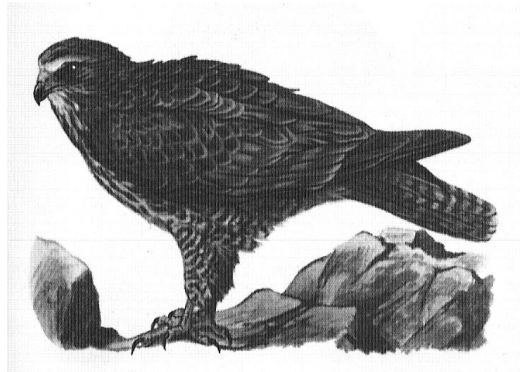
Voerhut

Gebouwd in circa 1930 en werd gebruikt voor opslag van o.a. bieten voor het wild. Het dak is gemaakt van heideplaggen. In het Kroondomein zijn nog 2 voerhutten over (monumenten) en dienen nu als opslagruimte voor palen e.d.

Het miauwende *hie-eh* van de buizerd is hier een vertrouwd geluid.

Buizerd

In de vlucht lijkt de buizerd een tamelijk donkere vogel met brede vleugels. Het verenkleed kan echter variaties vertonen van wit tot chocoladebruin. Hij nestelt in bomen, het paar maakt samen het nest van takken, gevoerd met twijgen, varens, gras en mos. De 3 – 4 eieren komen na 5 weken uit. Door het verschil in grootte en door voedselgebrek sterven de kleinste jongen vaak.

Struikheide

Is een dwergheester met schubvormige groenblijvende bladen, die elkaar dakpansgewijs overlappen. De bloemen zijn klein, klokvormig, rozerood, in naar één zijde gekeerde trossen. Komt voor in lichte bossen op droge, kalk- en voedselarme grond. Kwam van nature voor, maar heeft door het omzetten van bos in heidevelden voor schapenhouderij een groot gebied verworven. Hij vraagt veel licht, maar stelt verder weinig eisen. Heidevelden zijn belangrijk als landschap, als leefgebied voor zeldzame dieren en planten. Door begrazing door schapen, afbranden en plaggen, probeert men vergrassing te voorkomen. Na brand ontkiemt veel zaad. Vroeger werd veel heide afgebrand in het boerenbeheer. Heideplanten werden ook gebruikt om bezems van te vervaardigen.

[6] Het pad buigt scherp naar rechts, gewoon volgen.

Routeverkorting (je mist dan wel de Kathedraal)

Hier is een mogelijkheid tot verkorting van de wandeling. Rechtdoor blijven lopen en bij de 3^e kruising rechtsaf. Je bent dan op de 4-sprong bij [14] op bladzijde 22.

Al je steeds rechtdoor blijft lopen, de Wieselseweg (brede grindweg) oversteekt, zie je links aan de weg bij een 3-sprong de hut van Vennema en Stoelje (eekschillers, zie blz.18). Deze familie was vroeger gerechtigd om op de mark hout te winnen voor het eekschillen. Wilhelmina kwam hier graag schilderen.

Vervolg (lange) route.

Je steekt het smeltwaterdal over

[7] 1^e pad linksaf

Dit pad loopt uiteindelijk tot een slagboom van de Koninklijke Houtvesterijen. Achter deze boom ligt een rustgebied voor grof wild.

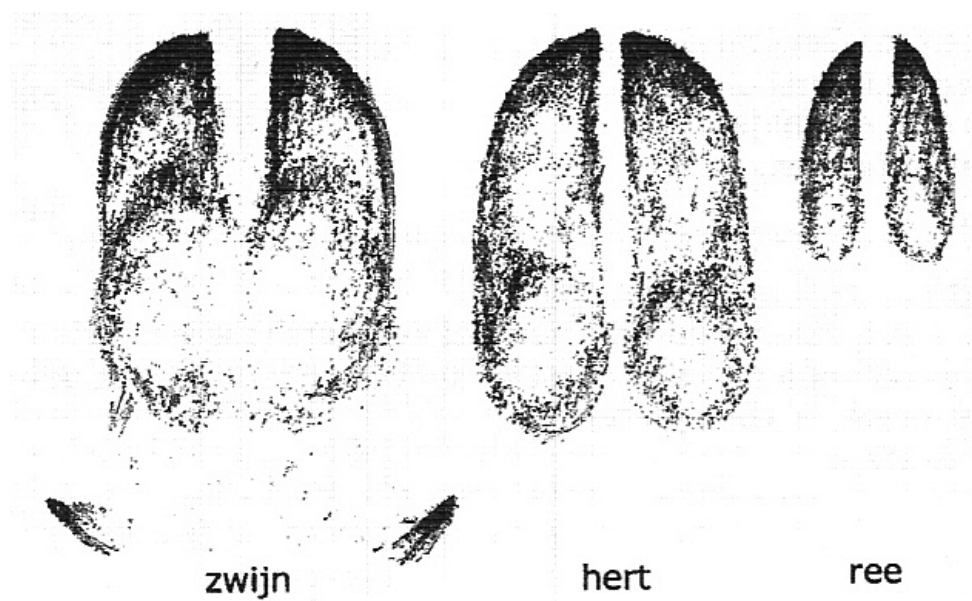
Je moet hier dus rechtsaf.

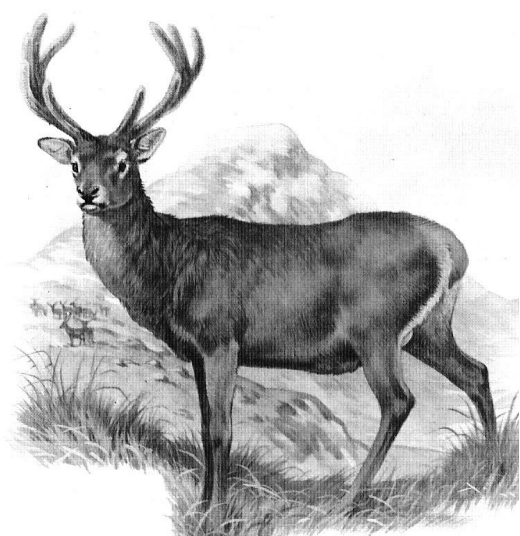
Ook hier zie je weer het pijpenstrootje, pitrus, bovendien opslag van grove den en douglas. Verderop aan de rechterkant zie je een veld met adelaarsvaren.

Adelaarsvaren

's Winters zie je in de bossen van deze grootste varensort (wel tot 2 meter hoog) weinig meer dan verdorde bladresten. Aan het begin van de zomer hebben de nieuwe, groene bladeren zich echter geheel ontwikkeld en vormen de planten vaak indrukwekkende bestanden. Ondergronds bestaat de plant uit een horizontaal stelsel van zware wortelstokken. Deze varen komt vaak voor in oude bossen.

Het is mogelijk dat je hier sporen in het zand ziet van zwijnen, herten en reeën.

Edelhert

Verblijft in kudden (roedels) van 5 – 15 dieren, die worden geleid door leiders (oude hinden). In zulke kudden zijn de hinden en kalveren te vinden. Het mannetje heeft een gewei, een hinde niet. Het gewei wordt elk jaar afgeworpen in het vroege voorjaar en daarna groeit er in 4 maanden tijd weer een nieuw gewei, dat tot op een leeftijd van 12 jaar steeds groter wordt. Het gewei groeit in het voorjaar en is soms wel 10 kilo zwaar.

Het edelhert houdt zich overdag verborgen en gaat 's nachts op zoek naar voedsel op open plekken in het bos, langs de bosrand of op weiden en velden. Het edelhert kan zich goed aanpassen aan de verschillende voedselomstandigheden.

Naast grassen, met name bochtige smele, eten zij

ook jonge hei, kruiden, boomknoppen, twijgen, blad van loofbomen, bosbessen en in de herfst zijn ze gek op eikels en ook wel kastanjes. In de winter ook heide en dennennaalden. In de bronsttijd leven de mannetjes alleen. Vanaf half september is het burlen van de herten te horen. De sterkste herten proberen zoveel mogelijk hinden te veroveren en rivalen worden met imponeergedrag verjaagd. Lukt dit niet dan volgt soms een gevecht op leven en dood. De draagtijd duurt 231 – 238 dagen. Het wijfje werpt één, soms twee jongen. Het mannetje wordt tot 150 kilo zwaar, het wijfje tot 110 kilo.

Hoe kun je zien dat hier edelherten voorkomen?

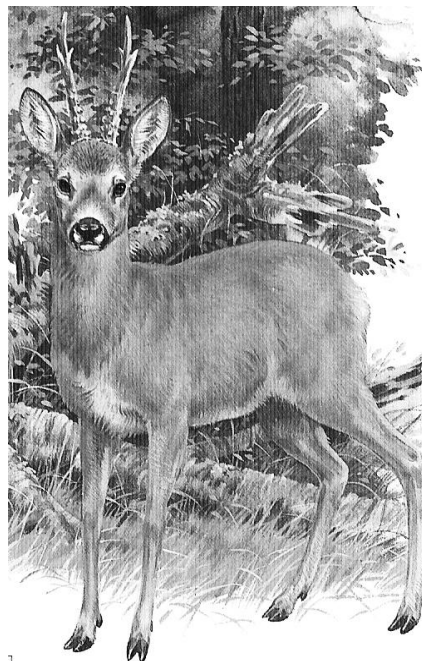
Veegsporen aan de bomen.

Grote hoefafdrukken in het zand (zie blz. 14)

Grote keutels.

Ree

Komt voor in heel Nederland in bossen met kreupelhout, kleine bosschages in velden, weiden met bosjes e.d. Het gewei groeit, anders dan bij edelherten, in de winter en wordt in het vroege voorjaar geveegd. Elke reebok heeft zijn territorium. 's Zomers solitair, 's winters in kleine roedels, die door oude geiten worden aangevoerd. De oudere reebokken leven solitair, behalve in de bronsttijd. Gewicht 15 – 25 kilo. Het wijfje werpt in mei of juni één of twee, soms drie reekalfjes. De ree eet kruiden, scheuten, bosvruchten enz.

Hoe kun je zien dat hier reeën voorkomen?

Aan de hoefafdruk, dat kleiner is dan die van het edelhert (zie blz.14). Aan de veegschade aan boompjes, welke ontstaat bij het vegen van het gewei om de huid van het gewei te verwijderen. Als laatste aan de keutels.

Recht voor ons verschijnt de Koningseik (links naast het pad) er staat een steen bij met het woord Koningseik erin gegraveerd.

Het is een herinneringsboom. Vermoedelijk geplant in de periode van koning-stadhouder Willem III die onder deze boom waarschijnlijk nog uit zijn veldfles heeft gedronken.

Bij de koningseik zie je rechts van het pad grafheuvels.

Grafheuvel

Langs een prehistorische verbindingroute over de Veluwe lijkt een lint van grafheuvels te liggen. Ook deze heuvels passen in de route die van noord naar zuid langs diverse bewoningscentra op de Veluwe liep. Voor het ontstaan moeten we $\pm$ 4000 jaar terug. Van hetgeen teruggevonden is in de onderzochte heuvels weten we iets over de manier van het begraven in die tijd, al is dat nog heel weinig. In het Laat Neolithicum begroef men doden Meestal, later in de bronstijd werden mensen gecremeerd, waarna de as in urnen werd bijgezet. Wanneer we het aantal gevonden grafresten afzetten tegen het geschatte aantal inwoners in die tijd, moeten we de conclusie trekken dat lang niet iedereen werd begraven of gecremeerd.

Bij begravingen werden mannen in de regel in hurkhouding op de linker zij gelegd met het hoofd in oostelijke richting. Vrouwen daarentegen werden op de rechterzij gelegd met het gezicht naar het westen.

Veel graven bevatten grafgiften, voor mannen vaak hamerbijlen, vuursteendolken, pijlpunten e.d.; voor vrouwen kommen, schalen en sieraden.

Rond de begravingen werden soms ringsloten gegraven, paalkransen aangelegd, stenenkransen gelegd, etc.

Uit dit alles mag men wel concluderen dat deze rituelen te maken hebben met de manier waarop men over de doden dacht en wat men ze mee zou geven voor het "hiernamaals".

[8] Op 4-sprong (met Koningseik) rechtdoor pad volgen (buigt beetje naar rechts).

Links zie je een leemkuil met pitrus. Het is een geliefde drinkplaats voor dieren.

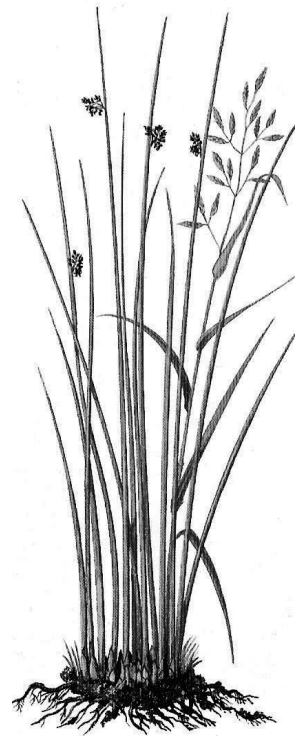
Leemkuil: : de Koningskuil"

Leem werd vroeger gebruikt voor het aansmeren van muren van boerderijen. De kuilen waren vroeger onderdeel van de Wieselsemak (aangekocht in 1766).

Pitrus

Een overblijvende plant, die 's winters groen blijft en grote horsten vormt. Groeit vooral op nattere grond en aan oevers. De halmen en bladen zijn buisvormig en kaal. Bloeiwijze meestal los, schijnbaar zijdelings ontspringend (maar eigenlijk tussen de stengel en een halmachtig schutblad dat de stengel voortzet). Wijst op stagnerend grondwater. Vroeger diende de plant als vlechtmateriaal. Het luchtige merg kan men makkelijk uit de stengel drukken, vroeger gebruikte men het vaak als lampenpit.

We lopen nu verder door een groot zomereikenbos dat vroeger werd gebruikt door de eekschillers.

Zomereik

De zomereik komt het meest voor in de Nederlandse bossen. De eik groeit op alle goed doorlatende gronden. Het is een lichte houtsoort en kan dus beperkt schaduw verdragen. De eik is een windbloeiër en bloeit vroeg in het voorjaar als het blad nog niet aan de boom zit. De (dode) eik is de basis voor een rijk dierenleven. Het trekt veel (1000 verschillende soorten) insecten, zoals vliegend hert, neushoornkever, meikever, snuitkever, eikenbladroller, enz. Verschillende vlinders zoals kleine vos, schimmels, meeldauw, (lieveheersbeestjes zijn gek op meeldauw) en op lieveheersbeestjes komen weer vogels af. De eikels (bevatten veel zetmeel) en worden gegeten door zwijnen, herten, Vlaamse gaaien, eekhoorns en muizen. Vroeger gebruikte de mens gemalen eikels door het brood (zwaar, bijna onverteerbaar voedsel) en het looizuur van de schors voor leerlooierijen. De eik was vroeger de belangrijkste houtleverancier voor de mens voor huizen, gereedschap, meubels, brandstof, enz.

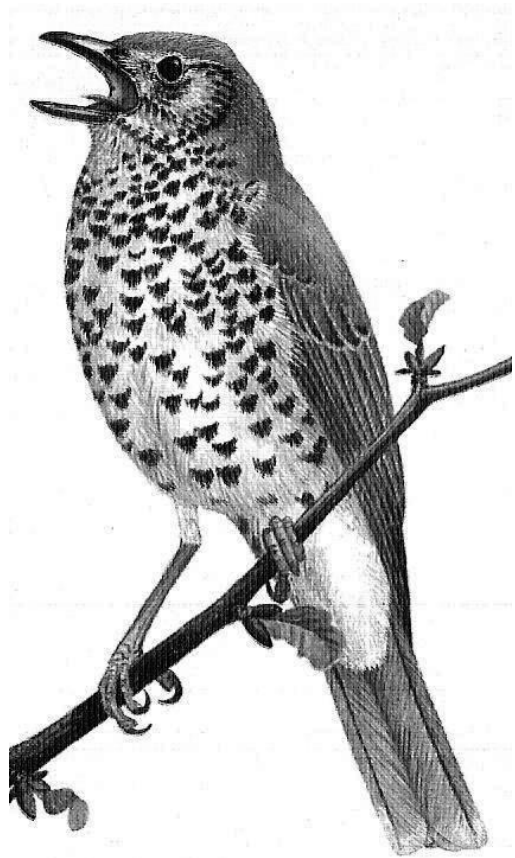
Eekschillers

De zomereiken werden om de 7, 9 of 11 jaar in april/mei gekapt voor eekschillers. Die schilden de bast van de gekapte takken. De schors werd verkocht aan leerlooierijen (schapenhuiden), bijvoorbeeld in Noord-Brabant. Het hout (telhout) was bestemd voor palingrokerijen. De takkenbossen (rissenbossen) gingen naar bakkers voor brandstof. De eekschillers trokken met hun hele familie de bossen in en woonden in armoedige hutten. Een overblijfsel hiervan – iets kleiner dan de oorspronkelijke – is het hutje van Vennema en Stoelje. Deze familie was vroeger gerechtigd om in de mark hout te winnen voor het eekschillen. De hut is te zien halverwege de verkorte route van de wandeling.

Je kunt in dit soort bossen ook de grote lijster aantreffen.

Grote lijster

De grote lijster is onze grootste, meest fiere lijsterachtige. Hij wordt gekenmerkt door zijn dikke lichaam, lange vleugels en staart en zijn opgerichte houding op de grond. Zijn verdragende lied is in januari al te horen. Dit lijkt het meest op een merel, klinkt harder, heeft een sneller tempo en kortere pauzes. Zijn alarmroep is een ratelende *tjrrrr*. Na het broedseizoen trekken grote lijsters vaak in kleine familiegroepjes rond.

[9] Op 4-sprong rechtdoor (de grindweg die we oversteken is de Wieselseweg).

Links op verschillende beuken zie je echte tonderzwammen en platte tonderzwammen.

Echte tonderzwam (zie kleurenfoto)

De op loofbomen groeiende paardenhoef- of balkonvormige vruchtlichamen worden 10 – 30 centimeter breed. De golvende bovenkant is vaak bont gezoneerd, of dof en met een harde, kale korst overdekt. De onderkant zit vol gaatjes en is bij jonge zwammen wit tot crème, bij oudere okerkleurig tot bruinachtig. Ze groeien vooral op zieke of afgestorven beuken of berken. Ze is oneetbaar. Diende vroeger als leverancier van aanmaaklont. Het vlees in de hoedkern brandt gemakkelijk en blijft lang nagloeien (tondel).

Platte tonderzwam (zie kleurenfoto)

Meerjarig, ongesteelde, waaier- of niervormige, afstaande zwam. Kan 50 centimeter breed worden bij een dikte van hooguit 5 centimeter. De bovenzijde is grijs of kaneelbruin, concentrisch gegroeft, glad of knobbelig en bedekt met een harde, doffe korst die vaak met roestbruine sporen is bedekt. De buitenste aangroeizone is altijd wit. Komt voor op levende dan wel liggende stronken van loofbomen, vooral op beuken, minder vaak op fijnsparren en zilversparren.

[10] Op 4-sprong rechtsaf bij de wild vertakte oude beuk, de Peter Gerritsboom.

Peter Gerritsboom

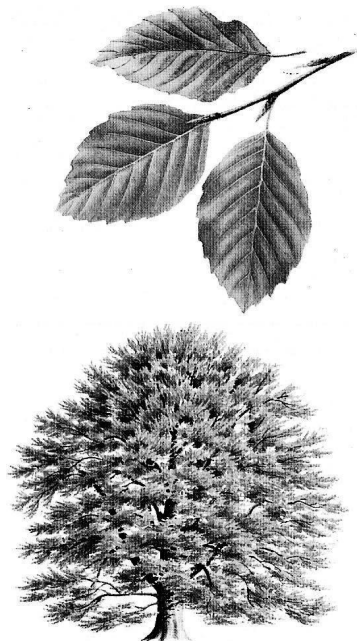
Peter Gerrits was een maalmann (= gerechtigde in de mark) geboren in 1731. Hij was boer en richter. Iemand die bepaalde aan wie de marken werden toegewezen. Deze beuk is een zogenaamde Kroezenboom. Kroeze is oud Nederlands voor kruising. Vroeger was hier geen bos en was het een oriëntatiepunt in het veld. Vaak een begrenzing van markengronden. In dit geval grensperceel van de Wieselsemark.

Beuk

De beuk beschermt zichzelf door zijn niet-licht-doorlatende takken. De bast kan, vanwege verbranding niet tegen fel zonlicht. De boom houdt van vochthoudende grond. Rond de boom vind je dan ook geen struiken, kruiden en grassen. Het regenwater is daarom geheel voor hemzelf. Deze boom is geen pionier en komt altijd op in de beschutting van andere bomen. Hij kan veel schaduw verdragen en uiteindelijk gaan overheersen.

De beuk is de belangrijkste inheemse bewoner in Midden- en West Europa. De boom is bij ons nauwelijks 2000 jaar aanwezig. Een beukenbos heeft een bijzonder microklimaat en een speciaal geluid door de echowerkaatsing door de koepel van bladeren.

Vlak voordat het bos in een open gedeelte overgaat, vind je aan je rechterhand een pad naar het kunstwerk "De Kathedraal".

De Kathedraal

Voor haar 60^e verjaardag schonk koningin Beatrix dit kunstwerk van Marinus Boezem aan Het Kroondomein Het Loo. Op deze wijze wilde zij de verbondenheid van de Oranjes met dit gebied tot uitdrukking brengen.

Op 21 augustus 1999 onthulde de koningin dit kunstwerk, bestaande uit veertig bronzen boomstronken, die een symmetrisch patroon van een lange zuilenrij vormen. De stronken zijn allen afgietsels van een door Boezem geboetseerd kleimodel. Ze zijn exact geplaatst volgens de plattegrond van de kathedraal van Reims; op een oppervlakte van 125 bij 35 meter. En, net als bij de echte kathedraal, ook gericht op het oosten.

Een voorganger van de kathedraal in het Kroondomein is de Groene Kathedraal in Almere. Al vanaf eind jaren '70 liep Marinus Boezem met het idee van een landschapskunstwerk rond. In 1987 kwam in Almere zijn landart-project De Groene Kathedraal van de grond. Voor de kunstenaar is de Kathedraal van Reims, een hoogtepunt van door de mens gestructureerde ruimte. Er werden 178 Italiaanse populieren aangeplant volgens de exacte gegevens van de plattegrond van de Notre Dame van Reims. De ruisende bladeren van ratelende populieren geven een extra beleving. Het werd een langdurig groeiproject, die Groene Kathedraal. "Ook de kathedralen uit de dertiende en veertiende eeuw groeien in decennia naar hun eindvorm" aldus Boezem. Na 10 jaar waren de bomen die de kathedraal vormen volgroeid en 30 jaar later, dus nu ongeveer, begint het verval van die bomen.

Verschillen tussen de beide kathedralen:

*In Almere voltrekt zich de groei van de kathedraal, door de groei van de bomen.

*In Het Kroondomein werden kant en klare stronken in één keer geplaatst.

*In Almere was het aanvankelijk een blikvanger in een nog open gebied.

*In Het Kroondomein ligt het kunstwerk verscholen in een volgroeid bos.

*In Almere werd het geplaatst als een publiekstrekker.

*In Het Kroondomein geldt, wie zoekt zal vinden.

*Op internet is de kathedraal in Almere direct traceerbaar.

*De kathedraal van Het Kroondomein is ook op internet "verborgen".

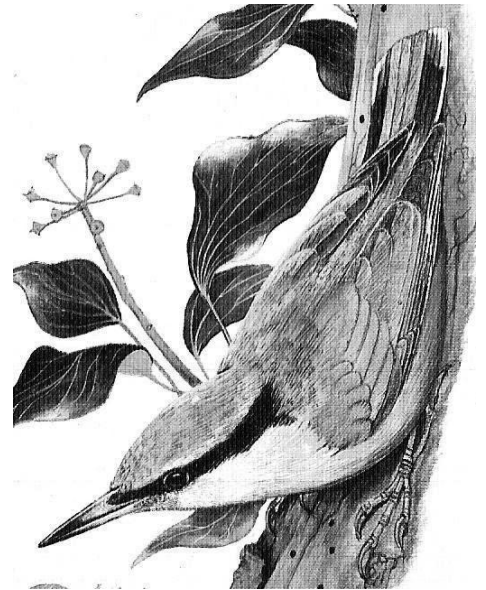
*In Almere gaat het om een "vergankelijke" kathedraal.

*In Het Kroondomein staat het kunstwerk voor "eeuwig".

Loop terug naar het pad er vervolg je route richting het open gedeelte.

Boomklever

Eén van de vele vogels die hier voorkomen is de boomklever. Hij heeft een grote kop en een lange spitse snavel. Bovenzijde is blauwgrijs, onderzijde roestbeige. Opvallend is de zwarte oogstreep. De boomklever heeft een aardig repertoire aan luide roepen, zoals b.v.: *djuuu djuuu djuuu ...* en *wieu wieu wieu ...*. Zijn naam dankt hij aan het vermogen net zo makkelijk langs een stam omhoog als omlaag te kunnen klimmen. Op deze manier is hij op zoek naar insecten. Ook zaden en noten staan op het menu. Hij nestelt in nestkasten en in oude spechtengaten zoals die van de grote bonte specht. Zelf hakt hij geen hopen. Wanneer een nestingang te groot is, verkleint hij deze met behulp van hard opdrogende modder. Zo worden andere indringers geweerd. Dus ook op deze manier doet hij zijn naam eer aan.

[11] Op 4-sprong linksaf.

Even verder rechts ligt een indrukwekkende gebroken beuk met daarop heel veel verschillende soorten zwammen, maar ook weer de echte en de platte tonderzwam.

Dood hout

Een natuurlijk bos bestaat uit een groot aantal procenten strooisel, later humus van verteerd hout. Dit hout is basisvoedsel voor schimmels, kevers en bacteriën. Deze zetten de houtstoffen om in mineralen en andere voedingsstoffen, zodat deze weer vrijkomen voor opname in de natuur. Het verteren van de boom door schimmels verloopt volgens een bepaald proces, waarbij in verschillende stadia verschillende houtzwammen elkaar opvolgen. Het verteringsproces begint al voor de boom echt dood is.

[12] Vlak vóór de top van de heuvel (dus voor de afdaling) een smal pad rechtsaf nemen naar een plek met weids uitzicht over de Veluwe (richting Vaassen).

Er is een gedenksteen voor Jhr. Mr. van Haersma de With die in 1892 is benoemd als jagermeester. Bij zijn overlijden heeft Wilhelmina persoonlijk opdracht gegeven tot het plaatsen van de gedenksteen.

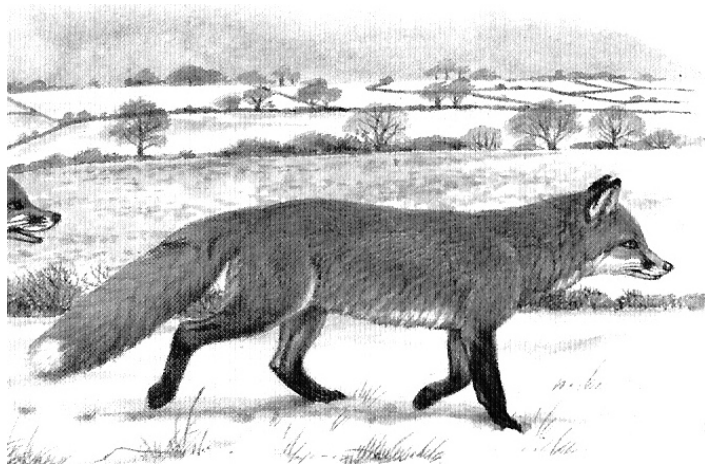
Terug naar het pad waar we vandaan kwamen en rechtsaf het dal inlopen.

[13] Op 4-sprong rechtsaf

Met bocht naar rechts pad volgen, pad linksaf negeren.

Voorbij de Kroezeboom aan de linkerkant van het pad zie je eveneens een zelfde soort voederhut als in het begin van de wandeling.

Hier kun je sporen van de vos tegenkomen.

Vos

Woont in bossen, kleine bebossingen. Graaft een hol, met meerdere uitgangen. Dracht 51 – 54 dagen. Het wijfje werpt tussen februari en mei 4 – 12 blinde jongen die hun ogen openen na 12 – 15 dagen. Eet woelmuizen, andere kleine zoogdieren, vogels en ook insecten, slakken en bosvruchten. Wordt 10 -12 jaar oud.

Hoe kun je zien dat er hier vossen voorkomen?

Vossendrollen hebben een puntje. Verse keutels zijn zwart tot donkerbruin, maar na korte tijd krijgen ze meestal een grijze tot witte kleur, afhankelijk van het gegeten voedsel. Vaak zijn de vossenkeutels te vinden op tamelijk opvallende plaatsen, bijvoorbeeld boven op een graspol of bij een paaltje, als markering van hun gebied. Soms laten vossen plukjes lange roodbruine haren achter.

Het pad blijven volgen, pad linksaf negeren en bij 1^e viersprong rechtdoor.

[14] Bij de 2^e viersprong ook rechtdoor

Hier kom je uit als je de verkorte wandeling loopt.

Verderop aan de linkerkant zie je een weiland waar vaak reeën grazen en zwijnen wroeten.

[15] Bij de volgende 4-sprong weer rechtdoor

Meteen na de kruising is links en rechts een productiebos. Je kunt door de kransen van de takken te tellen er achter komen hoe oud deze bomen zijn.

Pad schuin linksachter en pad rechts negeren.

[16] Op 5-sprong het pad schuin naar links.

Aan de rechterkant een afgeplagde wei, hierdoor bevordert men het verschromen van de grond voor grotere diversiteit van planten.

[17] Op T-kruising rechtsaf brede grindweg op. Dit is de Niersenseweg.

Langs grote oude Amerikaans eiken aan de linkerkant.

Waar de grindweg naar rechts buigt, rechtdoor langs boomstronk met tonderzwammen richting boswachtershuis.

Je loopt nu langs grote oude beuken.

Op T-kruising linksaf, langs het boswachtershuis en je bent weer terug op de parkeerplaats.

Aantekeningen:

door:
Jan Muis
Jan Slotboom
Henk van de Waardt

dank aan:
IVN afd. Apeldoorn

